

Kényszerhelyzetek

Beszélgetés Kulin Ferencsel

Több mint negyedszázaddal a rendszerváltást követően is számos kérdés maradt megválaszolatlanul az átalakulással kapcsolatban. Kulin Ferenc, az MDF alapítójaként, az akkori kormánypárt parlamenti képviselőjeként hiteles tanúja a korabeli eseményeknek. *A paktum-fantom* című könyvében bemutatja az MDF és SZDSZ között 1990 tavaszán létrejött, sokak által bírált pártközi megállapodás bel- és külpolitikai okait, világgazdasági hátterét.

– *Hol és pontosan milyen körülmények között került sor a megállapodás aláírására? Milyen hosszú egyeztetés előzte meg?*

– Amikor az 1990-es parlamenti választások után nyilvánvalóvá vált, hogy a győztes MDF-nek a koalíciós partnereivel (FKgP, KDNP) együtt sincs kétharmados többsége, Antall József javaslata alapján – az MDF vezetőtestületének jóváhagyásával – tárgyalások kezdődtek az SZDSZ-szel, hogy ne legyen szükség minden törvény megszavazásánál az ellenzék támogatására. A tárgyalások – amelyek az MDF Bem téri székházában zajlottak – április 29-én zárultak le, s ekkor került sor a két párt közötti megállapodás aláírására. (Az MDF részéről Antall József, Balsai István, Kónya Imre, Kutrucz Katalin és Salamon László, az SZDSZ-től Kis János, Tölgyessy Péter és Pető Iván látták el kézjegyükkel a dokumentumot.)

– *Könyvét olvasva felmerül a kérdés: miért éppen ezzel a tartalommal készült el a dokumentum? Konkrétabban: érdemes volt feláldozni a három legfontosabb közjogi méltóságból kettőt, cserébe a konstruktív bizalmatlansági indítványért?*

– Akármilyen tartalommal készült volna el, nem változtatott volna azon a tényen, hogy a kormánynak csak akkor lehetett vol-

na lényegesen nagyobb a mozgásteret, ha legalább kétharmados többséggel rendelkezik a parlamentben. Ennek hiányában csak két lehetőség közül választhattunk: vagy vállaljuk, hogy négy éven keresztül minden törvényjavaslat szavazásra terjesztése előtt alkuba bocsátkozunk az ellenzék valamelyik pártjával, vagy egyetlen – törvényerejű – jogszabályban rögzítjük a kétharmados támogatást igénylő ügyek listáját. Ami pedig a közjogi méltóságokat illeti, nem szabad megfeledeknünk arról, hogy a „paktum” megkötésekor már érvényben lévő alkotmányunk szerint jelképesen ugyan a köztársasági elnöké volt a legmagasabb tisztség, de a hétköznapi politikai gyakorlatban az országgyűlés elnöke lényegesen fontosabb szerepet játszott. Ezt a tisztséget pedig az MDF kimagasló személyisége, Szabad György töltötte be.

– *Mi volt annak az oka, hogy ilyen sok mandátumot szerzett az SZDSZ? Kizárólag a „négyigenes népszavazás” sikere röpitette ilyen magasra, vagy az MDF-nél radikálisabb ígéretet tettek szimpatikusabb a választók körében?*

– A választói közhangulatban bekövetkezett változás ’89 őszén egyértelműen a liberálisoknak kedvezett. Október 23., tehát a Köztársaság kikiáltása előtt a magyar társadalom döntő többsége kétel-

kedett egy igazi rendszerváltozás lehetőségében, s ezért a mérsékelt ütemű átalakulás híveként az MDF által képviselt „nyugodt erő” mögé sorakozott fel. Miután azonban az állampárttal folytatott kerekasztaltárgyalások zárónyilatkozatát az SZDSZ nem írta alá, meg tudta szólítani azokat a tömegeket is, akik korábban passzívak voltak, s egy következetesen antikommunista politikai erőtlől remélték, hogy gyors és radikális fordulat következhet be az ország társadalmi, gazdasági életében. Ezek a tömegek persze mit sem sejtettek arról, hogy a bizalmukat élvező párt majd az úgynevezett „sokkterápia” katasztrófális programját fogja képviselni az MDF konzervatív szociálpolitikájával szemben, s hogy az első adandó alkalommal koalícióra fog lépni a kommunisták utódpártjával.

– *A politikai lövészárkokban megkreált fantomok helyett mik voltak a valódi ellentétek, és hogyan lehetett volna ezeket áthidalni, megoldani?*

– Annak a terméketlen és áldatlan ellentétnek, amely a rendszerváltozás pillanatában a politikai élet centrumába nyomult, messzire nyúló társadalomlélektani és eszmetörténeti előzményei voltak/vannak. Közvetlenül azokból a politikai és kulturális szembenállásokból eredeztethetők, amelyek

a XX. század elején bontakoztak ki a magyar politikus-értelmiségi elit két tábora: az úgynevezett polgári radikálisok és a népi írói mozgalom képviselői között. A kezdetben csupán elméleti jellegűnek látszó polémia tárgya Magyarország modernizációjának „hogyanja” volt, a tragikus történelmi események (az I. világháború kiemelése, a Kommün terrorja, Trianon) hatására azonban bekövetkezett szellemi életünk végletes politikai polarizációja. A radikálisok (1919-ben, 1949-ben és 1989-ben egyaránt) az adott hatalmi viszonyokhoz való feltétlen és elvtelen alkalmazkodástól remélték az ország civilizációs élvonalba emelkedését, a népiek minden körülmények között ragaszkodtak a nemzetállami szuverenitás megőrzéséhez.

– *E folyóirat hasábjain nem mehetünk el szó nélkül Németh–Illyés kudarcos mentőakciója mellett, amellyel a börtönben sínylődő Déryt és Zelk Zoltánt próbálták menteni, ezzel betemetni a népiek és urbánusok közt tátongó árkot. Mégis, jó magyar szokás szerint ebből az „ellenfél” még komolyabb tőkét kovácsolt. Mi volt ennek az oka: Illyésék nem tudtak, vagy nem akartak védekezni az igaztalan vádakkal szemben?*

– Illyésék megtették azt, amit megtehettek. Elmondták, leírták, milyen erkölcsi indítékok vezették őket, amikor – író társaik érdekében – szóba álltak a diktátorokkal. Miután céljukat nem érték el, védtelenekké váltak a nyilvánvalóan rosszindulatú rágalomokkal szemben, amelyek szerint a népi írók „mindig is” kollaboráltak a hatalommal. Ez a vád akkor vált politikai fegyverré, amikor párbeszéd kezdődött a Lakiteleken szervező-

dó MDF és az állampárt Pozsgay Imre vezette reformszárnya között. A liberálisok politikai célja a népi-nemzeti tábor hiteltelenítése volt, s a kollaboráció hamis mítosza – ha csak ideig-óráig is – a kollektív karaktergyilkosság hatásos eszközének bizonyult a kezükben.

– *Tekintsük át röviden a „paktum” világpolitikai hátterét, körülményeit. Melyek voltak azok a tényezők, amelyek nem hagytak más lehetőséget a kormánypárt vezetőségének, minthogy tető alá hozza a pártközi megállapodást a liberális ellenzékkel?*

– Azt hiszem, máig sem tudatosult eléggé a magyar társadalomban, hogy az Antall-kormány megalakulásának világpolitikai háttere alapvetően megváltozott a rendszerváltozás előkészületeit meghatározó nagyhatalmi erőviszonyokhoz képest. 1987-ben még reálisnak látszott a „harmadik út” és a külpolitikai semlegesség lakiteleki programja, de 1989 őszén már nyilvánvaló volt, hogy a jövőnk nem alakulhat attól függetlenül, hogy a nagyhatalmak – az USA és a Szovjetunió – milyen szerepet szánnak Európának a világban, s hogy Európa milyen feltételekkel fogadja el Németország újraegyesülését. Nos, ezek a feltételek távolról sem voltak olyan kedvezőek a számunkra, amilyeneknek az átalakulás kezdetekor látszottak. Tudomásul kellett vennünk, hogy a kelet-közép-európai változások során a rendszerváltók élén járó Magyarország geopolitikai pozíciója leértékelődött, s hogy az új helyzetünkben már nem reménykedhettünk Washington és Bonn fájdalommentes átalakulást ígérő különleges bánásmódjában.

A szovjet csapatok jelenléte, s a rendkívül instabil balkáni helyzet ennek ellenére arra figyelmeztetett, hogy az ország beilleszkedése a Nyugat gazdasági és katonapolitikai rendszerébe alapvető nemzeti érdek. Kétségtelen, hogy ebben a helyzetben az MDF megtehetette volna, hogy „paktum” nélkül kezd el kormányozni, de a többpárti demokráciák általa is elfogadott játékszabályait betartva, ez a megoldás csak egy elhúzódó belpolitikai válságba torkolhatott volna. Végül is tehát a kényszerhelyzetek figyelembevételével született meg a pártközi megállapodást kezdeményező szuverén döntésünk.

– *Az esszé epilógusában bizakodásra is buzdít. Kifejtené, hogy mire alapozhatjuk ezt a mai Magyarországon?*

– Jogos a kérdése, hogy tudniillik mire alapozom optimizmusomat, ha a „paktum” következményeit magam sem tekintem sikertörténetnek. Nos, két fontos tapasztalatomra hivatkozom. Az egyiket azokból a könyvekből szerezttem, amelyek azt dokumentálják, hogy a kétségbeejtő válságtüneteket produkáló Nyugatnak ma is van olyan szellemi elitje, amelyik hozzánk hasonlóan bírálja a posztmodern kor abszurditáit, s keresi a válságból kivezető utat. Reményeim másik fedezetét az elmúlt negyedszázad hazai történelmében vélem feltalálhatónak, mert minden csalódás, kudarc, vereség ellenére azt látom, hogy talpon maradtunk. Azokra az elvekre, célokra, amelyek a lakiteleki sátorban fogalmazódtak meg, nem csupán az emlékirataimban talállok rá.

Kopácsy Gergely